

IPOSTAZE ORFICE LA ANTIPOZII EUROPEI

Maria-Ana TUPAN

Orphic Instances at the Antipodes of Europe

The present paper sets out to demonstrate that myths are not timeless narratives of universal value but historical constructions. Thracian Orpheus, who is positively assessed by poet Onomacritus, is mocked in Plato's Symposium for his missing awareness of a transcendent world, only to be extolled as a civilizing hero who tamed the savage Pdysses by Maxime de Tyr (Jean-Isaac Combes-Dounous: Dissertations de Maxime de Tyr: philosophe platonicien). Taken by the Belgic Celts to the British Isles, Thracian Orpheus undergoes several metamorphoses, the Auchinleck manuscript – the oldest – differing substantially from the Harley and Ashmole versions. The Dionysian element is played down, the later versions showing the making of the medieval king, who distances himself from nature, acquiring a new identity as harp player and worthy ruler of a civilized royal court (Sir Orfeo). As Walter Map's Herlais very similar to a Romanian fairy tale, the two mythic motifs (descent to hell and the haunts of the living dead) are discussed comparatively. Information provided by George T. Stokes in Ancient Celtic Expositors. St Columbanus and His Library concerning the continuous presence of the Celts on the territory conquered by the Anglo-Saxons is used to explain the translatio imperii device of Venta Belgarum (assembly of the Belgian Celts originating on Mount Haemus) to Wintan-caestre ("Fort Venta") – Winchester.

Key words: Thracian Orpheus, British Sir Orfeo, the making of a king, *translatio imperii*, political ethos

Au soarta lor se poate spune și despre mituri, pe care, într-un studiu celebru (*Mythologies*), Roland Barthes¹ le-a sustras de sub regimul anistoricului de care se bucuraseră atât sub specia religiosului arhaic cât și a psihanalizei lui C.G. Jung (arhetipuri ale subconștientului abisal). Miturile sunt narațiuni, construcții culturale aprențate de timpul și locul istoric. Nu ne spun ceva despre natura esențială și eternă a unei comunități, ci despre istoria acesteia cu mutații în timp. Orfeu e un exemplu în acest sens, mitul cunoscând succesive resimbolizări.

Mai aproape de noi și de aceea mai familiar este orfismul, folosit ca ingredient în hibridul esoteric cunoscut drept *prisca philosophia*, apărut în Italia renascentistă a lui Marsilio Ficino, alături de gnoză, cabală sau alchimie, toate urmărind purificarea spiritului, salvarea lui din închisoarea materiei. În acest context, se absolutizează dualismul

¹ Roland Barthes, *Mythologies*, Paris, Editions du Seuil, 1957

Incursiuni în imaginar

natură-spirit, poetul fiind acela care supune și sensibilizează natura sau care cade victimă pornirilor orgiastice ale bacantelor sau femeilor trace. Discipolul său, Musaios, devine arhetipul eroului civilizator, numele său fiind dat muzeului tuturor artelor (Musayon) din Alexandria. Chiar și în Grecia antică însă Orfeu apare diferit la poetul presocratic Onomacrit, care îi atribuie textele sectei orficilor, și la socratici, când Orfeu pierde acest prestigiu la ruleta dualistă și transcendentalistă a filosofului care a ales să moară decât să părăsească Athena civilizată și să se refugieze printre barbari. În *Banchetul*, manifestul erosului socratic, Orfeu e ridiculizat tocmai pentru descendență a dintr-un rege trac, asociat imaginarii naturii (Atlas, Râul Hebrus), libidinalului (Dionisos), sau barbariei războiului (Ares), ceea ce explică lipsa capacității de transcendere a lumii fizice, materiale:

„But Orpheus, the son of Oeagrus, the harper, they sent empty away, and presented to him an apparition only of her whom he sought, but herself they would not give up, because he showed no spirit; he was only a harp-player, and did not dare like Alcestis to die for love, but was contriving how he might enter hades alive; moreover, they afterwards caused him to suffer death at the hands of women, as the punishment of his cowardliness”¹.

[Pe Orfeu, însă, fiul harpistului Oeagrus, l-au trimis înapoi cu mâinile goale, oferindu-i doar umbra celei pe care o căuta el, în vreme ce la ea nu au renunțat, deoarece [el] nu a dovedit că posedă spirit, era doar un cântăreț la harpă, nu a îndrăznit, precum Alceste, să moară din iubire, ci s-a socotit doar cum să facă să ajungă în iad viu. Ba chiar au făcut mai apoi ca el să moară de mâna unor femei ca pedeapsă pentru lașitatea sa]².

În Cartea a X-a din *Metamorfoze*, Ovidiu pare să urmeze această interpretare. Chemată din abisul Tartarului, umbra lui Euridice șchioapătă ca și cum ar simți încă durerea mușcăturii de șarpe ce a adus-o acolo. Orfeu se simte satisfăcut de această dovadă trupească a identității soției sale. În văzduhul rarefiat al filosofiei platoniciene, Orfeu e un rătăcit. În *Fedru* sau *Fedon*, doar sufletul, ca depozitar al arhetipurilor Intellectului Divin, are vreo valoare. Lumea fenomenală, a copiilor materiale, este distinctă de aceea a Ideilor, iar spațiul este

¹ Plato, *Symposium/Banchetul*, Accesat la 10.03.2015: <http://www.mylibrarybook.com/books/845/Plato/Symposium-4.html>.

²În lipsa altor specificații, traducerea aparține autoarei

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

operatorul acestei diferențe. Entitatea fizică există în spațiu, este *rex extensa*. Pretenția lui Orfeu de a anihila această cenzură transcendentală este din capul locului sortită eșecului. Dorind să o perceapă prin simțuri, el, cum spune Ovidiu, strânge în brațe nimicul.

Resimbolizarea lui Orfeu a avut loc, se pare, în epoca mai relaxată, manieristă, alexandrină, când *techne* se substituie adesea spirițului marilor filosofi și tragedieni ai secolului lui Pericle.

În *Dissertations de Maxime de Tyr: philosophe platonicien*, Jean-Isaac Combes-Dounous¹ spune că Maximus Tyrius îi atribuie lui Orfeu o descendență artistică, el fiind fiul muzei Calliope, cu rol de erou civilizator, întrucât ar fi îmblânzit sălbaticul popor „Pdrysses”.

Acesta e numele vechi, indo-germanic, însemnând piatră, rocă, al pirinilor/ perinilor, adică al Munților Balcani, botezați ulterior Thracia după o nimfă meșteră în plante tămăduitoare și cântece. Magia, nimfele sau zânele sunt atribute transmise acestui spațiu guvernat de o zeităte a munților, Pirin, un zeu solar care, prin unirea cu Zeița Mamă, a adus pe lume pe sacerdotul cultului său identificat cu zeul trac Rhesus, Orfeu și cu Zamolxis, zeul venerat și de daci.

Ca loc al sacrificiului dionisiac și al desmembrării lui Orfeu, munții din nord-vestul Bulgariei au dobândit numele de Muntele Hemus, muntele însângerat, pomenit și de Ovidiu în Pontice: surghiunit printre barbari, acesta se adresează unei epistole care urma să traverseze Thracia înghețată cu Haemus de o parte, ascuns între nori, și Marea ioniană de cealaltă parte, ajungând după zece zile în „orașul imperial”². Iată că, deși asociat zeului muzician Apollo (tatăl său, conform altor legende), Orfeu este de fapt preotul lui Dionisos, un zeu trac, după istoricul Herodot, care își avea un oracol-altar pe acest munte. Orfeu este corespondentul său terestru, cântărețul Munților Balcani. Această față balcanică a lui Orfeu, de sacerdot mai curând decât de magician al muzicii, și nu cea transformată de greci, ne este cunoscută grație celților din tribul belgilor care au dus cu ei mitul în vest, în teritoriile pe care le-au ocupat pe Moselle, în Bretagne și în insulele botezate de Cesar „Britania”, înlocuind astfel numele celtic, Albion. Tradiția orală a servit unor autori medievali care au prelucrat legenda în variante succesive în timp, îngăduindu-ne astfel să deducem regulile de transformare ale unui nucleu narativ

¹ Jean-Isaac Combes-Dounous, *Dissertations de Maxime de Tyr: philosophe platonicien*, London, Forgotten Books, 2013 [1802], disponibil pe www.ForgottenBooks.org, p. 32.

² Ovidiu, *Ex Ponto* 4.5.5

Incursiuni în imaginar

în funcție de schimbările modului de existență și în ordinea valorilor. Istoria e inventarul acestor schimbări.

Celții La Teine, veniți din Belgia în insulele britanice cu câteva secole înainte de Christos, au fost colonizați de romani și ulterior învinși de anglo-saxoni și împinși către vest și nord. Sub regele norman Stefan, care avea pretenția că îi civilizează (*Gesta Stephani*), velșii au reușit să recupereze o parte din teritoriile lor, dar au fost din nou supuși și obligați să-și declare vasalitatea față de primul rege angevin, Henry al II-lea Plantagent. Relațiile au fost modificate de evenimente din ordinea culturii. Eleonora de Aquitania, romanțioasa soție a lui Henric al II-lea și nepoata lui *Guilhemal IX-lea*, primul trubadur, a instituit la curte o tradiție a scrierilor cavaleresti, creând imagini ideale ale aristocrației și regalității. Ea devine patroana lui Marie de France, prin care baladele bretone instituie o nouă modă la o curte unde franceza și latina înlocuiesc engleza. Dar motivele bretone sunt celte. Walter Map, un velș apropiat regelui, remarcă faptul că pentru prima oară stăpânirea din insule, curtea angevină, găzduia povești similare cu cele ale romano-celților (*De nugis curialium*, 27-28). Din nevoie de legitimitate în țara englezilor, Plantagenetii acceptă o descendență servită de Geoffrey of Monmouth (*Historia regum Britanniae*), alt velș, folosind ca sursă pe celul Nennius și Analele Cambriei, dintr-un oarecare Brutus, poate nu urmașul lui Eneas, cum se pretinde, dar ultimul celt proeminent din tribul Servilii Caepiones, care mai includea și pe legendarul rege Arthur. Muzele înlocuiesc armele pentru o vreme.

Într-un studiu al lui Patrick Joseph Schwieterman, *Fairies, Kingship, and the British Past in Walter Map's De Nugis Curialium and Sir Orfeo*¹, este menționată o variantă mai veche, datând din secolul al doisprezecelea, a baladei *Sir Orpheo*, despre a cărei existență se știa din trei manuscrise: Auchinlek, cel mai vechi, de pe la 1330, și două din secolul următor, Harley și Ashmole. Revizuirile sunt majore în ultimele două, substratul tragic fiind cenzurat sau interolat pentru a face loc construcției regelui medieval, ca *primus inter pares* al unei fraternități laice, aristocratice, de genul Ordinului Jartierei, înființat de Eduard al III-lea în secolul al XIV-lea. Dacă prima variantă folosește legenda lui Orfeu pentru a ilustra despărțirea celților civilizați de romani (romano-britanici) de trecutul lor barbar, tragic,

¹ Patrick Joseph Schwieterman, *Fairies, Kingship, and the British Past in Walter Map's De Nugis Curialium and Sir Orfeo*, Berkeley, University of California, 2010.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

ultimele două suprimă termenul intermediar pentru a construi identitatea nobilului englez într-o vreme când franceza devenise limba dușmanului, din cauza Războiului de o Sută de Ani, iar regele însuși se scuza că nu vorbește franceza, „parce que je suis anglais”.

Numai în cel mai vechi manuscris, care e și fragmentar, constatăm asemănările uimitoare dintre credințele și practicile celților belgi și vecinii lor din Tracia, strămoșii românilor, așa cum sunt ele consemnate de Romulus Vulcănescu în *Mitologia română*. Ele privesc relația dintre lumea albă și lumea de dincolo, prezența zânelor și spiridușilor, cultul morților, animale și păsări fabuloase.

Walter Map include de fapt două povestiri celte, *Herla* și *Sir Orpheo*. Cel dintâi e un rege al romano-bretonilor care acceptă invitația unui rege-pigmeu din lumea de dincolo. La întoarcere, constată că în lumea sa au trecut două sute de ani, tot ce cunoșteau a pierit, ca în *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Dacă ar coborâ de pe cai, cum face neinspiratul erou al lui Ispirescu, s-ar prăbuși morți. Regele și ținuta sa de strigoi călăresc mai departe, cavalcada sfârșind în râul Wye. Poveștile lor, spune Map, ne-au fost transmise nouă. Apa, fântâna sunt simboluri ale renașterii în altă formă de existență: în poveste, într-o mănăstire, într-o fântână ... Cele două sute de ani pot fi o aluzie la domnia vikingilor (870) și a normanzilor (1066-1154), care supuseseră atât pe anglo-saxoni cât și pe romano-celți - o servitute oglindită de infertilitate culturală în limbile lor.

În cel mai vechi manuscris al lui *Sir Orpheo*, acesta e prezentat ca rege trac, motivul translării imperiului (din Troia la Roma sau în Anglia) fiind prezent în versurile unde se spune că Winchester a fost inventat prin analogie cu Tracien. Wintan-ceastre („Fort Venta”) e un toponim hibrid, cum s-au format multe în urma cuceririlor, „wintan” conservând pe Venta (Belgarum), iar *chester* derivând din latinescul *castra*, fortificații. Orașul de nobilă apărare este menționat de Nennius în *Historia Brittonum* ca Venta Belgarum – adunarea celților belgi – iar originea acestora e menționată ca fiind Muntele Haemus¹. Aceste versuri au fost eliminate din versiunile ulterioare, Anglia rămânând singurul referent. Părinții lui Orfeu sunt zeiței romane, Pluto și Juno, păstrându-se unirea uranic-ctonic, dar revizuită sub romani. Heurodis, al cărei nume e schimbat ulterior în Meurodis, Mab, Morgan, va deveni zâna, sora de dincolo, a regelui Arthur.

¹Nennius în *Historia Brittonum*, p. 235

Incursiuni în imaginar

Revizuirii relativ recente ale istoriei britanice din primul mileniu – mileniul genezei etnice din rase foarte diferite – indică persistența elementului celt după invazia anglo-saxonă. Se semnalează, de exemplu, existența unor nume celte sau velse în descendența dinastică a saxonilor de vest, care au lăsat moștenire cultura scrisă, începând cu strămoșul legendar, Cerdic:

„The name Cynric has a straightforward Old English etymology meaning «kin-ruler». However, as both his predecessor, Cerdic, and successor, Ceawlin, have Celtic names an alternative etymology has been postulated from «cunorix» which would mean «hound-king» in Old British (rendered as «cynwrig» in Old Welsh). In 1967 a stone was found at Wroxeter in a Sub-Roman context with the inscription CUNORIX MACUS MA QVI COLINE. This wording contains both the name Cunorix and another which is reminiscent of «Ceawlin»¹.

[Numele Cynric are o etimologie anglo-saxonă însemnând «șef de clan». Cu toate acestea, așa cum au predecesorul său, Cerdic, și succesorul, Ceawlin, nume celte, s-a descoperit și pentru el o etimologie alternativă din «cunorix» care înseamnă «rege-ogar» în vechea britonă («cynwrig» în vechea velsă). În 1967 s-a descoperit o lespede la Wroxeter, într-un context post-roman, cu inscripția CUNORIX MACUS MA QVI COLINE, conținând atât numele de Cunorix cât și un alt nume asemănător lui «Ceawlin»].

Venta ar putea fi și etimologia cuvântului anglo-saxon pentru sfat al regelui: *witan*. Ceea ce se știe cu certitudine este că romano-celții, creștini și foarte cultivați, au fost o prezență foarte activă și în insula principală, colonizată de anglo-saxoni, unde au înființat mănăstiri, Venerabilul Beda, de exemplu, fiind educat de călugări irlandezi la mănăstirea Jarrow. Aceștia au avut o imensă contribuție la perpetuarea culturii antichității și a creștinătății timpurii într-o vreme când restul Europei căzuse sub barbari. Despre universitățile înființate de ei se spune că erau frecventate de sute de tineri din Europa, fără a-i mai pomeni pe anglo-saxoni. După cum o dovedesc manuscrisele Bibliotecii Bobbio, înființată de irlandezi în 612 la câțiva kilometri la sud-vest de Piacenza,

„The Irish monks were no narrow students; their minds ranged over every branch of literature. In their catalogue we find patristic literature,

¹ Baldwin Stewart, *Ceawlin*, Web1999, disponibil pe <http://archiver.rootsweb.ancestry.com/th/read/GEN-MEDIEVAL/1999-06/0930246632>.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

Greek and Latin, the works of Augustine, Athanasius, John Chrysostom, Eusebius, Hilary, Origen, and Cyprian; Latin and Greek historians, poets and orators, Homer, Virgil, Horace, Lucan, Juvenal, Cicero, Fronto ; geographers, mathematicians, musicians; while they were not forgetful withal of the country whence they had come out, they were not forgetful or incurious about their own, but duly installed in the place of highest honour the works of their founder Columbanus, the Hymn-book of their parent monastery of Bangor, commonly called the Antiphonarium Benchorensis, the writings of Adamnan, the Abbot of Iona, and the encyclopedic volumes of the Venerable Bede”¹.

[Călugării irlandezi nu erau cercetători limitați, mintea lor acoperind toate disciplinele. În catalogul bibliotecii aflăm literatură patristică, grecească și latină, operele lui Augustin, Athanasius, Ioan Chrysostom, Eusebius, Hilary, Origen, și Ciprian; istorici greci și latini, poeți și oratori, Homer, Virgiliu, Horațiu, Lucan, Juvenal, Cicero, Fronto, geografi, matematicieni, muzicieni, fără să uite nici țara din care proveneau, așezând la loc de cinste operele părintelui lor fondator, Columbanus și cartea cu imnuri a mănăstirii din Bangor, cunoscută ca Antiphonarium Benchorensis, scrierile lui Adamnan, Abatele din Iona, și volumele enciclopedice ale Venerabilului Beda.]

După Sinodul de la Drom Ceata (575), au fost înființate școli pentru educația barzilor. Bardul cu harpa trebuie să fi fost una dintre figurile înzestrate cu rol instructiv prin care îi educă pe noii veniți, analfabeți și păgâni, alături de „operele gigantilor” (construcțiile romanilor, a căror ultimă garnizoană a fost retrasă în 410) și de manuscrisele minunate ilustrate ale tradiției ecleziastice creștine. Faima bardului celt cu harpă se păstrează încă vie în vremea lui Chaucer (a doua jumătate a secolului al XIV-lea), care menționează în *The House of Fame* (vers 1208) pe „bretonul Glascurion”, tronând cu harpa sa alături de Orfeu și Arion. Dacă sursele păstrate în biblioteci și predate în universități ale barzilor celți erau cele descoperite în catalogul de la Bobbio, motivul renașterii umanității la epoca de aur prin muncă georgică, poezie (plugul e sinecdocă pentru pană) și veghea unui împărat responsabil (Augustus) din Virgiliu trebuie să fi fost accesibile barzilor care primiseră la Drom Ceata libertatea de a trata teme păgâne într-un mileniu prin excelență al confruntării britonilor cu alteritatea celor patru invazii succesive ale insulelor

¹George T. Stokes, *Ancient Celtic Expositors. St Columbanus and His Library*, disponibil pe Web:<http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/expositor/series3/09-460.pdf>, p. 463

Incursiuni în imaginar

cucerite de Împăratul Claudiu (romani, urmași de anglo-saxoni, scandinavi, normanzi). Balada face parte dintr-o specie numită „Aithed” (fugă, răpire), răpitorul venind din lumea de dincolo sau din cea reală, a năvălitorilor de ultimă oră. Imaginarul care înconjoară figura femeii necredincioase, *Emire*, soția irlandezului Cú Chulainn, de exemplu, răpită de vikingul Tuir Glesta (*Aithed Emire*) este natura, spațiul amorf, lipsit de nomos, de etică:

The vessel that is on the sea
it is the same to it who goes into it;
and like that vessel (are) the womenfolk,
(it is) the same to her who enjoys her¹.

[Puțin îi pasă corabiei de pe mare
Cine îi pătrunde în pântec.
Precum corabia e și neamul muieresc,
Totuna le e cine se bucură de ai lor nuri.]

În Sir Orfeo, regina Heurodis doarme sub un pom și are un coșmar în care un cavaler pe cal îi spune că va veni să o ia la el a doua zi. Se trezește îngrozită, își sfâșie hainele și trupul, manifestându-se ca o erinie, o Furie, o posedată demonic, așa cum se crede în folclorul celt și irlandez despre cei care primesc un mesaj de moarte de la o ființă de dincolo, care le ia apoi și trupul. Legătura cu misterele eleusine ar putea fi realizată prin copacul bătrân, poate arborele de tisă, unde e dus copilul lui Demeter sortit de mamă pieirii ca răzbunare pe soț. Cu toate precauțiile lui Orfeu, regina e răpită a doua zi, iar el, răpus de durere, lasă treburile țării în mâinile unui slujbaş și pleacă în exil, trăind departe de civilizație, în natură. Aici i se întâmplă să vadă trecând pe lângă el cavalcade asemănătoare strigoilor din folclorul celor două popoare, care simbolizează momente arhetipale ale vieții: vânătoarea veselă a tinereții, încrâncenarea războinicilor, parada celor bătrâni sau duși. Într-un grup de șazeci de amazoane, Orfeo o vede pe Heurodis, trecând mai departe ca o vedenie. Domnițele au șoimi pe braț, care atacă șiucid păsări. Orfeo își amintește de ceva asemănător în tinerețe și știe atunci că acea cavalcadă îl va conduce în lumea de dincolo unde e ținută prizonieră Heurodis. Vulcănescu menționează credința străveche în pasăre ca mesager între lumi: pasărea suflet este ipostazierea sufletului celui dus în lumea de aici, în vreme ce sufletul

¹ Hanna van Gorcum, *Aithed Emire*, Universiteit Utrecht, 2013, p. 7

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

pasăre e sufletului mortului călătorind spre cealaltă lume. Răposatul trezește deopotrivă teamă și compasiune, cei rămași în viață ezitând între a se feri de contaminarea lui (acoperindu-și fața, retezându-i capul) sau îndeplinirea presupusei lui dorințe de „a fi tot cu voi”: rudele iau masa în sicriu sau joacă scenete în care răposatul e „vivificat”. Pasărea e fereastra sufletului, fiind desenată pe mormânt, fie pentru ca mortul să poată vedea lumea sau pentru a-l expedia în lumea de dincolo ca să nu mai bântuie pe cei rămași¹. Orfeo ajunge astfel pe celălalt tărâm la un palat acoperit de pietre prețioase, astfel încât e mereu lumină, ca și cum ar fi zi. Palatul e dincolo de gânduri și vorbe, Orfeo întrebându-se de nu e cumva Paradisul. Insuficient asimilat sub influența romanilor (unii soldați mai erau și adepți ai sectelor maniheiste și pelagiste) – spre deosebire de creștinarea metodică a anglo-saxonilor de către misiunea Sfântului Augustin – paradisul apare aici ca lume în stasis, cei morți fiind surprinși în momentul morții care e permanentizat: ei sunt cei bocțiți ca duși, unii străpunși de suliță, alții fără cap sau membre, alții înecați etc. Pe de o parte, imaginația celtă se arată aici la fel de fixată în corporalitate ca și a dacilor. Nu-și pot imagina alt mod de existență. Tot lângă stână, auzind cum behăie oile, latră câinii și se prepară cașul. Celții belgi aveau chiar amintiri ale unor asemenea scene, celebru fiind câmpul Ribemond sur Acre, unde un Turn al Tăcerii a fost ridicat de celți în cinstea bătăliei. Pe un eșafodaj din lemn au fost atârnat cadavrele decapitate ale războinicilor învinși, expuse păsărilor și animalelor de pradă (Fig. 1).

*„To these men death in battle is glorious,
And they consider it a crime to bury the body of such a warrior;
For they believe that the soul goes up to the gods in heaven,
If the body is exposed on the field to be devoured by the birds of prey”².*

¹ Mircea Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei, 1985, pp. 198-199

² Silius Italicus (2nd c. AD), *Punica* 3, trad. J.D. Duff, London, William Heinemann Ltd, p. 139. <https://archive.org/stream/punicasi01siliuoft/punicasi01siliuoft.djvu.txt>

Incursiuni în imaginar

Fig. 1(Soprena Genzor 1995)

Silius Italicus scrie că celții aveau acest obicei și cu cei dragi. Eroii căzuți în bătălie nu erau îngropați ci expuși păsărilor care aveau să-i transporte în lumea de dincolo (Fig. 2). Regele din Sir Orfeo spune că o va lua la el pe Heurodis pe cal chiar și făcută bucățele. Există dovezi că se practica în mod curent descărnarea cadavrelor de către celți, iar Vulcănescu susține că unele rituri funerare, cum ar fi pomana în sicriu sau mușcarea colțurilor sicriului de membrii familiei sunt vestigii ale practicilor antropofage. Cel mort era transferat într-un trup viu pentru supraviețuire sau invers, o mânăstire primea viață de la un trup viu, iar practica era magică, de contiguitate, nu discontinuă, de transcendere, care necesită punere în relație doar prin analogie de genul amintirii socratice: sufletul vede lucruri în formă de triunghi și-și amintește ideea figurii pure, matematice, abstracte etc.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

Fig. 2. Tag Archive: Celtic religion. Belgae tribes. Excarnation Filed under: Archaeology, Galatia, History, Religion - 2 Comments September 5, 2013balkancelts. *Journal of Celtic Studies in Eastern Europe and Asia-Minor* <https://balkancelts.wordpress.com/tag/celtic-religion-belgae-tribes/>

În acest paradis, regele o vede pe Heurodis dormind la umbra copacului și o recunoaște după aura luminoasă. În satele românești, există practica imitației drumului ascensional al răposatului către lumină prin modificarea locului pasării: cu aripile închise, așezată pe piept, și apoi tot mai sus pe stâlp, iar în final cu aripile deschise spre cer¹. Heurodis și-a încheiat călătoria fără să se desprindă propriu-zis de ultimul loc ocupat în momentul morții.

Orfeu cere să fie ascultat ca menestrel. Tartarul se transformă în Curtea Reginei Leonora sau altă curte nobiliară unde prinsese moda patronajului artistic. Deși impresionat, regele acestui straniu paradis refuză să o dea pe frumoasa domniță sordidului pelerin, dar Orfeu îi amintește de cuvântul dat. Obligația era înscrisă în codul cavaleresc. Reîntors în Winchester, Orfeu nu e recunoscut de societate, fiind asemuit cu un copac umblător. Posedă însă ceva din afara ordinii naturii: lira. Slujbașul devenit rege în locul său o recunoaște și i se aruncă la picioare. Secole mai târziu, Oscar Wilde avea să scrie un roman în care protagonistul, Dorian Gray, e recunoscut în moarte doar după giuvaeruri. Nici pe obsedantul său alter ego, tabloul, nu-l putuse ucide. Arta e nemurire. E identitate.

Versiunile ulterioare elimină scenele barbare, imaginile trupurilor mutilate, referirea la traci, adaugă un episod la început cu Orfeu cântând la harpă, cum se întâmplă în scenele de socializare ale anglo-

¹ Mircea Vulcănescu, *op. cit.* p. 201

Incursiuni în imaginar

saxonilor. Redempțiunea lui Orfeu e posibilă în momentul despărțirii de natură, căreia i se opune printr-o hegeliană sublimare: cântecul său împlânzește fiarele.

În balada *Meșterului Manole*, monastirea nu are același preț: Manole poate oricând construi alta. Unice sunt familia, afecțiunea, soția, copilul. Lucian Blaga a rescris balada în genul dramatic și în spiritul esteticii moderniste: arta e valoarea supremă. Arta pretinde anihilarea naturii. Barbaria a fost eliminată prin motivația tot modernist-psihanalitică: Manole nu a fost conștient când a zidit-o pe Ana, zidarii îi spun ce s-a întâmplat. E o alegorie a creației din matrici ale inconștinetului. Suprapunerea palimpsestică a valorilor spiritului peste bolboroseala naturii s-a produs aici mai târziu, deoarece încercatul popor de la gurile Dunării a putut descăleca în cultură după mai multe veacuri de încercări ale istoriei.

Referințe:

- xxx *Sir Orfeo*. Translated by Jessie L. Weston, in *The Chief Middle English Poets*, Cambridge, Mass., 1914, pp. 133-141. Accesat 10.03.2015: <http://sites.fas.harvard.edu/~chaucer/special/litsubs/breton/orfeo.html>
- BARTHES, Roland, *Mythologies*, Paris, Editions du Seuil, 1957.
- BALDWIN, Stewart., *Cearlîn*, 1999, disponibil pe <http://archiver.rootsweb.ancestry.com/th/read/GEN-MEDIEVAL/1999-06/0930246632>.
- DE TYR, Maxime, COMBES-DOUNOUS, Jean-Isaac, *Dissertations de Maxime de Tyr, philosophe platonicien*, London, Forgotten Books, 2013 [1802], disponibil pe www.ForgottenBooks.org.
- GORCUM, Hanna van, *Aithed Emire, Universiteit Utrecht*, 2013.
- OVIDIU, *Orfeu și Euridice, în Metamorfoze*, 1-77, disponibil pe <http://www.uvm.edu/~hag/ovid/garth/garhb10p91.html>.
- PLATON, *Symposium/Banchetul*, Accesat la 10.03.2015: <http://www.Mylibrarybook.com/books/845/Plato/Symposium-4.html>.
- SCHWİETERMAN, Patrick Joseph, *Fairies, Kingship, and the British Past in Walter Map's De Nugis Curialium and Sir Orfeo*, Berkeley, University of California, 2010.
- SILIUS ITALICUS, *Punica*, trad. J.D. Duff, London, William Heinemann Ltd, disponibil pe Web: https://archive.org/stream/punicasi01siliuoft/punicasi01siliuoft_djvu.txt
- STOKES, George T., *Ancient Celtic Expositors. St Columbanus and His Library*, disponibil pe Web: <http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/expositor/series3/09-460.pdf>.
- VULCĂNESCU, Mircea, *Mitologie română*, București, Editura Academiei, 1985.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

~~~~~

Maria-Ana TUPAN: Prof. dr. habil. Profesor asociat al Școlii Doctorale a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Membră a Centrului de Cercetare a Imaginarului Speculum; membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala București; membră The International *Flann O'Brien Society*, Vienna, Austria; membră Die Gesellschaft für Fantastikforschung, Hamburg, Germany; membră The *Society for European Cultural Unity*, Rome, Italy; membră *The Learner Knowledge Community* și referent pentru *Common Ground Publishing*, University of Illinois, USA; membră în Comitele consultative de redacție ale revistelor „Rupkatha Journal of Interdisciplinary Studies”, Bhatker College, Paschim Medinipur, West Bengal, India și „Journal of Humanistic and Social Studies”, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad. Autoare a 15 cărți, precum și a numeroase capitole de cărți și articole, apărute în România, Regatul Unit, Germania, Statele Unite și India. Volume: *Limbaje și scenarii poetice* (1989), *Marin Sorescu și deconstructivismul* (1995); *A Discourse Analyst's Charles Dickens* (1999); *Discursul modernist, Discursul postmodern* (2002); *British Literature. An Overview* (2005); *The New Literary History* (2006); *Genre and Postmodernism* (2008); *Modernismul și psihologia. Încercare de epistemologie literară. Modernism and Psychology. An Inquiry into the Epistemology of Literary Modernism* (2009); *Literary Discourses of the New Physics* (2010); *Teoria și practica literaturii la început de mileniu* (2011); *Relativism/Relativity: The History of a Modern Concept* (2013); *Realismul magic. Încercare genealogică* (2013). Participări la conferințe găzduite de universități din Atena, University Park (Penn State University), Madrid, Manchester, Salzburg, Viena, Dresda, Graz, Roma, Cologne, Klagenfurt. Premii: 1996 – Premiul Uniunii Scriitorilor (traduceri și literatură universală); 2000 – Premiul pentru critică al revistei „Convorbiri literare”; 2006 – Premiul pentru critică al revistei „Viața Românească”.